

SAMEN OP WEG NAAR EEN INCLUSIEVE SCHOOL- OMGEVING

DEEL I — VERDIEPEND ONDERZOEK

Publieksversie

Mede mogelijk gemaakt door een subsidie
van de Provincie Groningen

provincie
groningen

Instituut voor
Inclusief Onderwijs

INHOUD

klikbaar

Inleiding	4
De onderinstroom	4
Inclusief onderwijs	4
Onderwijs als ankerpunt	4
Aanleiding	7
Samenvatting subsidieaanvraag	8
Het onderzoek	9
De opzet	9
Onderzochte dossiers	10
Wat is er aan de hand?	11
De onderinstroom in beeld	12
Uitkomsten van het onderzoek	13
Bevindingen in de voorschoolse context	15
Bevindingen in de context van het primair onderwijs	16
Wat kan er anders?	17
Wat dit van ons allemaal vraagt	17
De positie van gemeenten	18
Wat levert dit op?	19
Lessen	19
Vooruitblik	20
Tot slot	21

Elke dag rijden talloze taxibusjes door dorpen om kinderen naar speciaal (basis)onderwijs te brengen, vaak ver van huis. Dat kost niet alleen reistijd en energie, maar ook kansen op vriendschappen, deelname aan de buurt en het gevoel van *erbij horen*.

In heel Nederland groeit het besef dat inclusief onderwijs niet alleen gaat over kinderen met extra ondersteuningsbehoeften, maar over samen leven, leren en opgroeien in de eigen omgeving.

De landelijke opdracht naar inclusiever onderwijs wil dat kerens:
meer kinderen moeten kunnen leren en groeien in hun eigen dorp, op een school die hen kent.

INLEIDING

De onderinstroom

Steeds meer jonge kinderen worden al vroeg in hun schoolloopbaan doorverwezen naar het speciaal onderwijs (SO). Soms zelfs al voordat ze één stap in het regulier onderwijs hebben gezet. Deze ontwikkeling noemen we 'de onderinstroom'.

De onderinstroom roept vragen op: kijken we wel goed genoeg naar wat er wél mogelijk is binnen een reguliere klas? En krijgen ouders, scholen en professionals voldoende ondersteuning om kinderen een kansrijke start te geven?

Inclusief onderwijs

In het toewerken naar een inclusieve samenleving speelt inclusief onderwijs een belangrijke rol. Bovendien draagt inclusief onderwijs eraan bij dat er steeds minder kinderen zijn die hoeven te denken dat het aan hen ligt dat ze niet aan onze normen voldoen.

De onderinstroom laat zien dat dat ideaal nog niet is bereikt: al op jonge leeftijd wordt bepaald welke richting voor een kind gekozen wordt. Vaak zonder goed zicht op wat het reguliere onderwijs – mét passende ondersteuning – kan bieden. Die vroege verwijzingen vragen om een omslag in denken en doen van iedereen die bij jonge kinderen betrokken is: scholen, voorschoolse voorzieningen, gemeenten, jeugdhulp én ouders.

“Niet samen met leeftijdsgenootjes uit je eigen dorp of wijk naar school kunnen heeft grote impact op het leven van kinderen.”

Mischa Stolk, concerndirecteur Onderwijs & Personeel bij SOOOG

Onderwijs als ankerpunt

Onderwijs raakt niet alleen leren, maar ook het dagelijks leven van kinderen, gezinnen en dorpen. **Scholen vormen ankerpunten in de gemeenschap:** plekken waar leren, opvoeden en samenleven elkaar ontmoeten. In een tijd van snelle veranderingen bieden zij houvast in de eigen omgeving.

Investeren in inclusief, thuisnabij onderwijs is daarmee niet alleen een onderwijsvraag, maar ook een investering in de toekomst van dorpen en gezinnen.

WIE IS SOOOG?

Stichting Openbaar Onderwijs Oost-Groningen (SOOOG) bestaat uit twintig kindcentra voor basisonderwijs, één school voor speciaal basisonderwijs (S(B)O) en één school voor (voortgezet) speciaal onderwijs ((V)SO).

SOOOG verzorgt onderwijs voor ruim **2.900 kinderen** op **23 scholen** in de gemeenten **Oldambt, Pekela** en **Westerwolde**.

SOOOG staat midden in de samenleving. De kernwaarden zijn betrokken, plezier, ruimte, toekomstgericht en trots. De stichting geeft kinderen een plek waar zij gezien worden, zich kunnen ontwikkelen en leren verantwoordelijkheid te nemen.

In het strategisch beleidsplan staan vijf beloften aan kinderen en hun ouders/verzorgers centraal: ieder kind wordt gekend, leert verantwoordelijkheid te nemen voor het eigen leren, ontdekt de wereld, leert samenwerken en voor elkaar te zorgen, en ontwikkelt zich vanuit verwondering en nieuwsgierigheid.

Vanuit haar maatschappelijke opdracht wil SOOOG blijven leren en zich verder ontwikkelen als professionele organisatie. Onderzoek – zoals dit onderzoek naar de onderinstroom – biedt daarbij de kans om met een open blik te kijken naar wat kinderen nodig hebben en hoe het onderwijs beter en toekomstbestendig kan worden ingericht.

Het onderzoek wordt ondersteund door de Provincie Groningen, vanuit het programma *Tijd voor Toekomst*.

PROVINCIE GRONINGEN

Ook voor de Provincie Groningen is onderwijs meer dan leren: het houdt dorpen levendig, brengt ouders samen en biedt kinderen kansen dichtbij huis. Scholen zijn daarmee ankerpunten van inclusie en gemeenschap: plekken waar opvoeding, leren en samenleven elkaar versterken. Want de kracht van inclusie ligt niet in voorzieningen, maar in relaties.

“Ik ben erg blij dat SOOOG stappen zet om ondersteuning en de leerling dichterbij elkaar te brengen, zodat leerlingen zich in hun eigen vertrouwde omgeving kunnen ontwikkelen. De Provincie Groningen levert hier via subsidie graag een bijdrage aan,” aldus Pascal Roemers, gedeputeerde van de Provincie Groningen.

“Meedoen is ontzettend belangrijk, met name in het onderwijs. Er is veel hulp voor jongeren beschikbaar, maar niet altijd binnen de eigen school of in de regio.”

Pascal Roemers, gedeputeerde Provincie Groningen

AANLEIDING

Binnen SOOOG groeide de zorg over de toenemende onderinstroom. Dit onderzoek, uitgevoerd door het *Instituut voor Inclusief Onderwijs*, moest inzicht geven in hoe de onderinstroom eruit ziet, welke mechanismen er spelen, hoe ouders en scholen dit ervaren, en welke bouwstenen nodig zijn voor een gedeelde visie. Het expliciete doel was leren hoe regulier onderwijs meer als uitgangspunt kan worden genomen.

De toenemende onderinstroom in het gespecialiseerd onderwijs laat zien dat de regionale pedagogische infrastructuur onder druk staat. Niet het aantal kinderen, maar de kracht van de context bepaalt of scholen, gezinnen en gemeenschappen ontwikkeling mogelijk maken. Dit onderzoek wil die context zichtbaar maken en handvatten bieden voor versterking ervan.

De subsidieaanvraag bij de Provincie Groningen formuleerde vier centrale onderzoeksvragen:

1. Hoe ziet de onderinstroom van kinderen binnen SOOOG er feitelijk uit?
2. Welke mechanismen en overwegingen spelen een rol bij de huidige keuzes voor S(B)O?
3. Hoe ervaren ouders, scholen en partners dit proces?
4. Welke bouwstenen zijn nodig voor een gezamenlijke visie en aanpak waarbij regulier onderwijs het vertrekpunt vormt?

Samenvatting subsidieaanvraag

Centrale ambitie

De subsidieaanvraag 'Samen op weg naar een inclusieve schoolomgeving' (SOOOG, juli 2024) richt zich op één centrale ambitie: het keren van de stijgende trend in doorverwijzingen naar jeugdhulp en specialistisch onderwijs door de ontwikkeling van een inclusieve onderwijspraktijk in Oost-Groningen.

Tweedelige pilot

Met de toegekende subsidie startte SOOOG een tweedelige pilot. Het eerste deel bestaat uit een verdiepend onderzoek, het tweede deel, gepland voor 2026, betreft een actieonderzoek.

Deze publicatie gaat over deel I, de resultaten van deel II volgen in 2026.

Doelen

Het verdiepende onderzoek naar de onderinstroom heeft drie doelen:

- **Inzicht bieden** in de oorzaken en factoren die bijdragen aan de onderinstroom.
- **Concrete aanbevelingen en verbeteringen** formuleren voor SOOOG en partners (samenwerkingsverband (SWV), gemeenten Pekela, Oldambt en Westerwolde, en voorschoolse voorzieningen).
- **De samenwerking versterken** tussen regulier en gespecialiseerd onderwijs zodat meer kinderen binnen het reguliere onderwijs kunnen starten.

Hoofdvraag

Welke aanknopingspunten voor beleid en praktijk kunnen de beweging naar reguliere instroom stimuleren?

HET ONDERZOEK

De opzet

Het verdiepende onderzoek werd uitgevoerd door een team van onderzoekers van het *Instituut voor Inclusief Onderwijs* (IvIO): Femke Janssen, Bert Wienen en Willeke Doornbos. De kracht van het onderzoek zat in de combinatie van cijfers, verhalen en beleid.

De onderzoeksopzet bestond uit drie stappen:

1. **Patronen** zichtbaar maken door dossiers en data te analyseren.
2. **Gesprekken** met ouders en professionals van voorschoolse voorzieningen (kinderopvang en gespecialiseerde voorschoolse voorzieningen), scholen (regulier basisonderwijs, speciaal basisonderwijs en speciaal onderwijs), gemeenten en het SWV.
3. Het beleid **vergelijken** met de praktijkervaringen.

“Op school worden vriendschappen gesloten, daar leren kinderen elkaar echt kennen. Als kinderen ver weg naar school moeten, missen ze die sociale verbinding – en dat geldt net zo goed voor ouders.”

Mischa Stolk, concerndirecteur Onderwijs & Personeel bij SOOOG

Onderzochte dossiers

In totaal zijn 16 leerlingdossiers geanalyseerd

7 dossiers

6 SBO, 1 SO

Kinderen die in de afgelopen drie schooljaren vanuit een **reguliere** voorschoolse setting zijn ingestroomd in het **gespecialiseerd** onderwijs.

6 dossiers

4 SBO, 2 SO

Kinderen die in de afgelopen drie schooljaren vanuit een **gespecialiseerde** voorschoolse setting zijn ingestroomd in het **gespecialiseerd** onderwijs.

3 dossiers

regulier onderwijs

Kinderen die in de afgelopen vier schooljaren vanuit een **gespecialiseerde** voorschoolse setting zijn ingestroomd in het **regulier** onderwijs.

Er zijn een aantal semigestructureerde interviews gehouden met onder andere:

Ouders (*telefonisch*) waarvan het kind een overstap heeft gemaakt vanuit een gespecialiseerde voorschoolse voorziening naar het (gespecialiseerd) onderwijs.

Professionals vanuit zowel het **regulier onderwijs als het gespecialiseerd onderwijs**

Schoolleiders, intern begeleiders / kwaliteitscoördinatoren en leerkrachten.

Professionals vanuit **kinderopvang, peuterspeelzalen, medisch kinderdagverblijven, etc.**

Professionals vanuit **gemeenten / gemeentelijke toegang.**

Professionals vanuit **samenwerkingsverbanden.**

Daarnaast zijn **inzichten vanuit eerder uitgevoerd onderzoek** meegenomen (*30 dossiers*).

Het onderzoek is uitgevoerd op basis van intern beschikbare data bij SOOOG, openbare bronnen, beleidsdocumenten van onder meer het SWV en gemeenten, en eerder uitgevoerd onderzoek binnen de organisatie.

WAT IS ER AAN DE HAND?

De analyse laat zien dat er binnen de regio van SOOOG geen uniform beleid rond de onderinstroom bestaat. Verwijsroutes verschillen sterk, afhankelijk van lokale gewoonten en individuele professionals. Diagnostiek en zorgindicaties bepalen vaak de richting, terwijl het reguliere onderwijs zelden volwaardig wordt betrokken bij de afweging. Dit houdt een patroon in stand zonder dat het patroon bevraagd wordt.

In de praktijk blijkt dat:

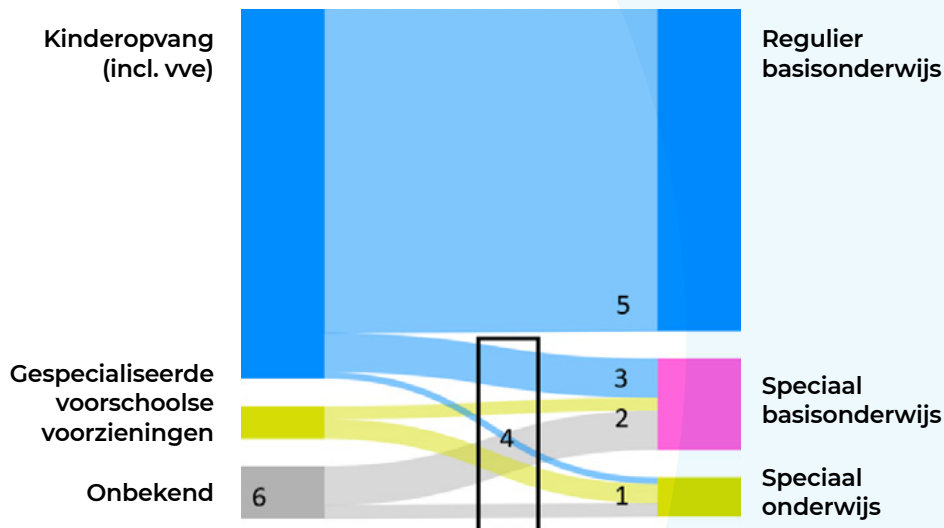
- ▶ kinderen via **verschillende routes** in het S(B)O instromen (bijvoorbeeld via kinderopvang, gespecialiseerde voorschoolse voorzieningen of zonder opvang),
- ▶ de toeleiding vaak **casusgericht** is en sterk afhankelijk van individuele adviezen,
- ▶ ouders wel worden geïnformeerd, maar **zelden actief worden bevraagd** of begeleid richting het regulier onderwijs.

Daardoor wordt de keuze voor SO vaak snel gemaakt, zonder dat alle opties zorgvuldig zijn verkend. Dat is niet alleen een gemiste kans voor het kind, maar ook voor het onderwijs zelf.

De onderinstroom is daarmee meer dan een vraagstuk van doorverwijzing: het is een graadmeter voor de samenhang en kracht van de regionale pedagogische basis. Een signaal dat de verbinding tussen opvang, onderwijs en zorg verstevigd moet worden om elk kind een kansrijke start te bieden in de eigen leefomgeving.

De onderinstroom in beeld

Deze visualisatie laat de instroom van leerlingen in het onderwijs (binnen SBO en SO van SOOOG) zien, gebaseerd op aangeleverde data vanuit SOOOG over schooljaar '24-'25. De visualisatie is een indicatie van de verschillende vormen waarop de instroom naar het onderwijs plaatsvindt. De dikte van de lijnen illustreert welke routes (verstromingen) van kinderen er zijn.

Algemeen

- Er is geen uniform beleid; routes verschillen sterk en regulier onderwijs wordt vaak te laat in beeld gebracht.
- Ouders voelen zich onvoldoende gehoord; scholen missen duidelijke kaders en ondersteuning.
- Gezamenlijke visie, duidelijke afspraken, en pedagogische kindcentra waarin onderwijs en opvang verbonden zijn.

Wat opvalt binnen de verschillende routes

- Zowel naar het SO als naar het SBO bestaan meerdere, versnipperde instroomroutes, zie 1 en 2 in de figuur.
- Een groeiende groep kinderen met een uitstroomperspectief PRO/VMBO-BB stroomt al direct vanuit de kinderopvang in bij het SBO – zonder tussenstap in het regulier onderwijs (3).
- Regulier basisonderwijs speelt nauwelijks een rol in de afweging over de start van kinderen; beslissingen worden vooral genomen binnen de voorschoolse- of zorgcontext (4).
- Vanuit gespecialiseerde voorschoolse voorzieningen is de overstap naar regulier onderwijs vrijwel afwezig (5).
- De registratie van herkomst (kinderopvang, vve, gespecialiseerde opvang of geen opvang) is niet sluitend, waardoor beleid en monitoring bemoeilijkt worden (6).

UITKOMSTEN VAN HET ONDERZOEK

Geen uniform beleid

Binnen het SWV en de betrokken gemeenten ontbreken gezamenlijke afspraken, duidelijke criteria en een gedeelde visie op inclusie. Hierdoor ontstaan verschillen in werkwijze en interpretatie tussen gemeenten, voor-schoolse voorzieningen en scholen. De toeleiding verloopt daardoor vooral casusgericht en is afhankelijk van individuele professionals.

Ouders worden onvoldoende gehoord

Ouders worden doorgaans pas laat in het proces geïnformeerd of gevraagd naar hun voorkeuren. Hun perspectief weegt beperkt mee in de besluitvorming, terwijl zij juist cruciaal zijn in het verkennen van wat wél mogelijk is binnen het regulier onderwijs. Sommige ouders willen de reguliere route onderzoeken, maar ervaren dat scholen daar niet altijd voor openstaan.

Regulier onderwijs komt te laat of te beperkt in beeld

Scholen in het regulier onderwijs worden vaak pas na diagnostiek of besluitvorming betrokken, waardoor kansen op inclusieve instroom worden gemist. De onderwijskundige vraag – wat is er nodig om dit kind binnen de klas in het regulier onderwijs te laten functioneren – wordt zelden leidend gemaakt. Daardoor blijven de mogelijkheden van de schoolcontext onderbenut.

Verantwoordelijkheidsvacuüm

De onderinstroom bevindt zich in een verantwoordelijkheidsvacuüm in het stelsel tussen kinderopvang, gemeenten, jeugdhulp en onderwijs. Geen enkele partij voelt zich primair verantwoordelijk voor een soepele overgang richting regulier onderwijs. Dit vacuüm leidt niet alleen tot willekeur, maar tot systematische ongelijkheid: kinderen zijn afhankelijk van volwassenen die de weg kennen en voor hen opkomen.

Structurele regie ontbreekt

Ondanks inzet en goede bedoelingen ontbreekt structurele regie. Samenwerking is vaak afhankelijk van informele lijnen of individuele initiatieven. Gemeenten, het SWV, voorschoolse instanties en scholen werken niet vanuit één gezamenlijk kader. Ook financiële prikkels versterken onbedoeld de druk om vroeg te verwijzen.

Landelijk stelselvraagstuk

De onderinstroomproblematiek overstijgt de lokale context. Het huidige systeem maakt het moeilijk om inclusie structureel vorm te geven, omdat verantwoordelijkheden, bekostiging en beleidlijnen niet op elkaar aansluiten. Zolang onderwijs, zorg en gemeenten niet gezamenlijk eigenaar worden van de overgang naar het regulier onderwijs, blijft het risico bestaan dat jonge kinderen te vroeg in gespecialiseerde trajecten terechtkomen.

Kortom: de regie over de onderinstroom is versnipperd en bevindt zich in een verantwoordelijkheidsvacuüm.

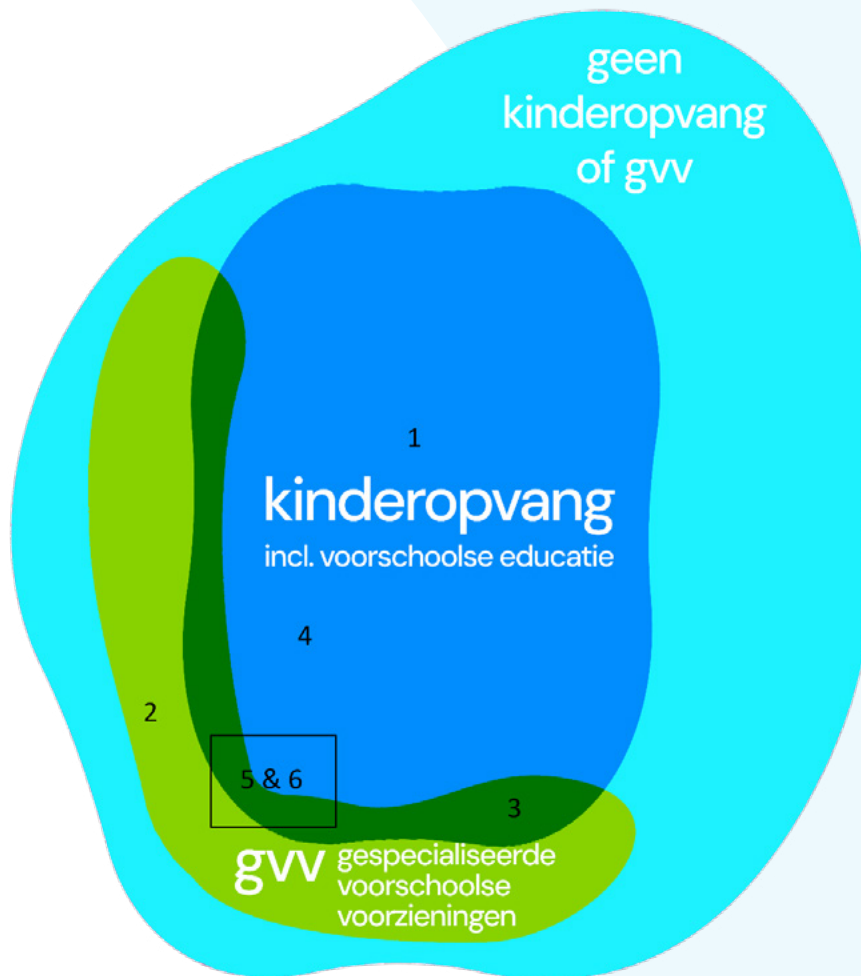
Tegelijkertijd is het belangrijk om te erkennen dat dit vacuüm niet het gevolg is van onwil of onkunde. Overal in de regio werken professionals met hart voor kinderen. Leerkrachten, intern begeleiders, jeugdhulpverleners en gemeentelijke medewerkers proberen binnen hun mogelijkheden het juiste te doen. Wat ontbreekt is niet inzet, maar samenhang. Het systeem verdeelt verantwoordelijkheden zo fijnmazig dat niemand het geheel nog kan overzien. Daardoor kunnen zelfs de meest betrokken professionals gevangen raken in een structuur die hen verhindert om samen te handelen.

Sietske Waslander, die als externe expert betrokken is bij dit onderzoek, benadrukt ook dat dit vacuüm niet alleen lokaal is, maar een systeemprobleem dat landelijk speelt.

“Dit vacuüm is geen incident, maar een stelselprobleem dat landelijk speelt. Zolang niemand formeel eigenaar is, blijven kinderen afhankelijk van toevallige volwassenen die voor hen opkomen.”

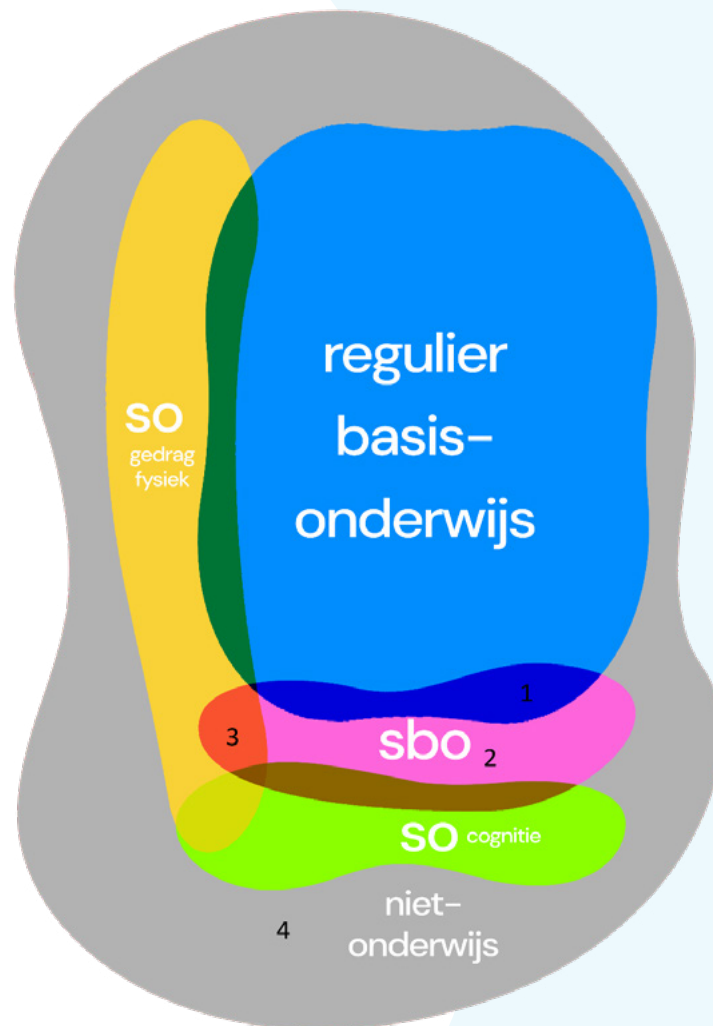
Sietske Waslander, hoogleraar Sociologie, TIAS School for Business and Society

Bevindingen in de voorschoolse context

- In de regio zijn meer dan honderd voorschoolse locaties en meerdere gespecialiseerde voorzieningen actief, zonder gezamenlijke regie of structureel overleg, zie punt 1 in de figuur.
- Er is geen regionaal totaalbeeld van de kinderen in en vanuit gespecialiseerde voorzieningen: monitoring, datadeling en duiding vinden deels binnen afzonderlijke organisaties plaats en nauwelijks tussen organisaties (2).
- Gemeenten richten hun beleid op kinderopvang en Voor- en Vroegschoolse Educatie (VVE), terwijl gespecialiseerde voorzieningen nauwelijks als partner worden meegenomen (3).
- Er is geen regionale afstemming over VVE-beleid (4).
- Ontwikkelingsproblematiek – op het gebied van taal, gedrag of sociaal-emotionele ontwikkeling – zijn de belangrijkste reden voor verwijzing, waarbij zorgadviezen vaak leidend zijn (5).
- Onderwijspartners zijn zelden betrokken bij de beslissing over instroom; die volgt meestal direct uit voorschoolse observaties of diagnostiek (6).

Bevindingen in de context van het primair onderwijs

- De doelgroep van het SBO is opgerekt: steeds vaker stromen kinderen met een uitstroomperspectief PRO of VMBO-BB direct vanuit de kinderopvang in. Deze leerlingen zouden eerder regulier onderwijs hebben gevolgd, zie punt 1 in de figuur.
- Er zijn scholen binnen SOOOG waar deze onderinstroom en verwijzingen nauwelijks voorkomen. Daar liggen kansen om te leren (1).
- Er zijn geen duidelijke toelatingscriteria voor het SBO, waardoor het onderscheid tussen regulier en gespecialiseerd onderwijs vervaagt (2).
- Op het SO is sprake van gemengde kleutergroepen (SBO/SO), wat nieuwe grensgebieden creëert en de doorstroom onduidelijk maakt (3).
- De toeleiding wordt vooral door zorgpartners bepaald, niet door het onderwijs zelf. Daardoor ontbreekt een onderwijskundige afweging bij de start van kinderen (4).

WAT KAN ER ANDERS?

Er ligt een gedeelde opdracht: kinderen zo veel mogelijk laten opgroeien, ontwikkelen en leren binnen het regulier onderwijs. Dat vraagt om regie, samenwerking en een fundamenteel andere benadering.

Echte samenwerking ontstaat niet door voorzieningen op te tellen, maar door het verbinden van pedagogische, sociale en economische krachten in één strategie voor kinderen en gemeenschappen.

Jaap Hansen, bestuurder van SOOOG, benadrukt dat er al veel commitment is. In het strategisch beleid is de koers naar integrale kindcentra uitgewerkt en ingezet. De volgende stap is de doorontwikkeling naar pedagogische kindcentra, waarin onderwijs en opvang één geheel vormen en regulier onderwijs het vertrekpunt is.

“Wie niet thuisnabij naar school kan, mist veel meer dan alleen lessen.”

Jaap Hansen, bestuurder Stichting Openbaar Onderwijs Oost-Groningen

Wat dit van ons allemaal vraagt

Verandering lukt alleen als we samenwerken. Scholen, teams, SWV's, gemeenten en voorschoolse voorzieningen hebben ieder hun eigen rol. Uit het onderzoek blijkt dat gerichte samenwerking nodig is. Aan samenwerking lijkt het niet te ontbreken, maar de vraag is of deze samenwerking 'gericht' genoeg is. Weten we waar we aan werken?

Laura Batstra, die als externe expert betrokken is bij dit onderzoek, waarschuwt voor het te snel medicaliseren van kinderen, want: ondersteuning begint in de klas, niet bij een diagnose.

“Ondersteuning begint in de klas, niet bij een diagnostisch label.”

— **Laura Batstra**, hoogleraar Orthopedagogiek aan de Rijksuniversiteit Groningen

De werkgroep *Inclusiever Onderwijs* van SOOOG benadrukt dat schoolteams vaak meer kunnen dan ze zelf denken. Hun kracht ligt in het faciliteren van het samen leren en samen handelen in het eigen team en organisatiebreed.

“Door als regulier en gespecialiseerd onderwijs echt samen op te trekken, ervaringen te delen en gezamenlijk verantwoordelijkheid te nemen, zorgen we dat meer kinderen op hun eigen school kunnen blijven en de ondersteuning krijgen die zij nodig hebben.”

Kirsten Wolthek, Gerry Hofsteenge en Alie Stuit, vanuit de werkgroep *Inclusiever Onderwijs* (SOOOG)

De positie van gemeenten

Gemeenten hebben een krachtige positie in de onderinstroom. Zij sturen op (gespecialiseerde) voorschoolse voorzieningen, jeugdbeleid en samenwerking met onderwijs. Merel Wassink, beleidsadviseur Maatschappelijke Zaken Jeugd van de Gemeente Oldambt, benadrukt dat gemeenten juist hier verschil kunnen maken door samen met scholen en het SWV een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen. Dat vraagt om duidelijke afspraken, het delen van data en inkoopbeleid dat regulier onderwijs als vertrekpunt neemt.

“Gemeenten kunnen verschil maken door samen met scholen en het SWV een gezamenlijke aanpak te ontwikkelen.”

Merel Wassink, beleidsadviseur Maatschappelijke Zaken Jeugd, Gemeente Oldambt

Wat levert dit op?

Een sterke gezamenlijke inzet op inclusie bij de onderinstroom levert veel op:

- kinderen krijgen meer kansen om zich te ontwikkelen in hun eigen omgeving;
- ouders voelen zich beter gehoord en gesteund;
- leraren worden sterker in hun vak en worden hierbij ondersteund vanuit de partners in en rondom de school;
- partners in en om de school zijn gericht op het versterken van schoolteams;
- de samenleving als geheel wordt inclusiever.

Bovendien zijn er ook financiële voordelen: minder verwijzingen naar het gespecialiseerd onderwijs betekent minder kosten voor vervoer, minder druk op gespecialiseerde instellingen en beter gebruik van bestaande onderwijsbekostiging.

Investeren in inclusief onderwijs is ook investeren in de toekomstbestendigheid van dorpen en wijken. Scholen zijn de ankerpunten van de sociale infrastructuur: ze versterken vertrouwen, gemeenschapszin en lokale participatie.

Lessen

De onderinstroom is geen lokaal probleem, maar een symptoom van een systeem waarin verantwoordelijkheden te versnipperd zijn belegd.

- Gezamenlijke regie en afstemming met gemeenten, onderwijs en jeugdhulp ontbreken.
- De toeleiding van jonge kinderen is afhankelijk van individuen, niet van beleid.
- Ouders en regulier onderwijs komen te laat in beeld.
- Zonder een langjarig, regionaal programma blijft het verantwoordelijkheidsvacuüm bestaan.

Scholen zijn niet alleen uitvoerders, maar **draggers van samenhang**. Wanneer zij als ankerpunten in de gemeenschap worden gepositioneerd – met ruimte, tijd en partners om te leren – kan de onderinstroom structureel afnemen.

VOORUITBLIK

Dit rapport vormt deel I van een tweedelig traject. In 2026 volgt deel II, het actieonderzoek, waarin scholen, gemeenten en partners gezamenlijk aan praktijkoplossingen werken.

Om inclusief, thuisnabij onderwijs dichterbij te brengen, zijn structurele samenwerking en gezamenlijke verantwoordelijkheid nodig. Alleen dan krijgen kinderen de kans om te leren in hun eigen omgeving.

“Als we willen dat ieder kind telt, dan moeten we ook zorgen dat ieder kind meedoet.”

Willeke Doornbos, Femke Janssen en Bert Wienen, onderzoekers bij het Instituut voor Inclusief Onderwijs (IVIO)

TOT SLOT

De onderinstroom legt een systeemfout bloot: niemand voelt zich echt eigenaar van de overgang van voorschool naar regulier onderwijs. Daardoor blijft het vraagstuk zowel onbenoemd als onopgelost.

SOOOG kan lokaal het verschil maken door de stap te zetten van integrale naar pedagogische kindcentra, waarin onderwijs en opvang één geheel vormen en waarbij regulier onderwijs het vertrekpunt is.

Inclusie begint niet bij beleid, maar bij keuzes in de praktijk.

Colofon

© 2025 Instituut voor Inclusief Onderwijs & SOOOG
Alle rechten voorbehouden

Tekst

Willeke Doornbos, Femke Janssen en Bert Wiene

Ontwerp

hollandse meesters

